

CATEGORICAL CONTENT OF THE ACTIVE VOICE

Ana-Maria DUDĂU
Universitatea „Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu

ABSTRACT:

Of all the categories, the category diatezei had the most numerous and most intense theoretical debates, both in terms of the manner of formation of the active voice and expansion of the scope of each of the voices, as well as in terms of the number of voices.

The active voice is a grammatical category of the verb being linked to transitivity, expressing the ratio of subject, verb and object. From grammatically nouns has been conceived as a category that expresses the ratio of the grammatical and syntactic subject of its subject.

KEYWORDS: argumentation, connectors, pragmatics, semantics, category of the verb.

Categoriile gramaticale se exprimă prin diferite mijloace, unele pur morfologice, care conduc la modificarea structurii morfematice a cuvântului în cauză, altele sunt fonetice sau fonetico-prozodice, adică foneme suprasedimentale, cum sunt, intonația, accentul sau alternanțele fonetice; altele sunt analitice sau sintetice:îmbinări de cuvinte ajutătoare, cum ar fi, verbele auxiliare, adeverbele de mod, conjuncții.

Orice categorie gramaticală trebuie să fie exprimată prin mijloace lingvistice. O categorie nemarcată deloc nu poate fi considerată ca existentă.

După manifestarea relațională, există categorii cu o determinare predominant paradigmatică (sau internă), cuvintele situându-se prin forma lor într-o anumită zonă a paradigmei, alte categorii au determinare sintagmatică (sau externă), adică forma nu este suficientă pentru încadrarea cuvântului într-o anumită categorie, recurgându-se la context, la manifestare sintagmatică.

„Categoriile gramaticale sunt valori gramaticale proprii cuvintelor care exprimă noțiuni, deosebite de sensul lor lexical și exprimate prin mijloace morfologice sau prin mijloace fonetice și lexicale gramaticalizate.”¹

În opinia lui Dumitru Irimia categoriile gramaticale sunt modalități specifice de reflectare, în conștiința lingvistică a vorbitorului unei limbi, a variatelor moduri de a fi, ale componentelor

¹Al.Graur, „Introducere în lingvistică”,Editura Științifică, București,1972,p.181

lumii extralingvistice, în funcție de diferite raporturi în care sunt scrise sau numai cuvintele care le denumesc. Pornind de la termenul general de categorie, ce desemnează o noțiune logică fundamentală care reflectă realizarea obiectivă, în modul cel mai general se ajunge la ideea potrivită, și anume, categoriile gramaticale se actualizează în planul vorbirii, în structura textului, printr-unul din termenii corelativi, iar acest termen dezvoltă sensul gramatical categorial.

Pentru a putea identifica categoriile gramaticale ne interesează pe de o parte *conținutul categorial*, iar pe de altă parte, *forma categorială*.

Conținutul categorial și forma categorială ne trimit la categoriile gramaticale numai când se realizează cel puțin o *opoziție internă*, ceea ce înseamnă că la unul și același cuvânt sau la cuvinte diferite cu particularități semantico-gramaticale comune există cel puțin două *aspecte opozabile*. În funcție de aceste caracteristici, de conținut și de formă la verbul românesc există cinci categorii gramaticale: *diateza, modul, timpul* care sunt categorii gramaticale *specifice* verbului, *persoana și numărul* care sunt categorii gramaticale *nespecifice* verbului.

Diateza este o categorie gramaticală a verbului fiind legată de tranzitivitate, exprimând raportul dintre subiect, verb și obiect. Din punct de vedere gramatical diateza a fost concepută ca o categorie care exprimă raportul sintactic dintre subiectul gramatical și obiectul său.

„*Diateza este o categorie sintactică și pragmatică, interesând atât verbul, cât și ansamblul propoziției, întrucât angajează verbul și actanții lui: Subiectul - Agent și Complementul - Pacient. Sintactic exprimă relația Verb - Subiect - Complement Direct, respectiv Verb - Subiect, iar pragmatic, realizează o deplasare a interesului comunicativ de la Agentul-subiect (diateza activă) spre Pacientul-subiect (diateza pasivă), spre procesul însuși, fără referire la actanți/argumente (diateza impersonală) spre Agent-pacient (Subiect-obiect), (diateza reflexivă).*¹

Orice termen al diatezei se marchează printr-o **construcție sintactică proprie** și reprezintă, în raport cu structura activă, fiind considerată termenul nemarcat al diatezei, o schimbare de componente și implicit, de reorganizare a structurii sintactice, al cărei obiectiv este focalizarea, de fiecare dată, a altuia dintre cele trei componente ale enunțului.

Dintre toate categoriile verbale, categoria diatezei a avut cele mai numeroase și mai intense dezbateri teoretice, atât sub aspectul modului de formare a diatezelor și al domeniului de extindere al fiecărei diateze, cât și sub aspectul numărului de diateze. Avându-se în vedere următoarele trăsături s-a constatat că diateza este o categorie **diferită** de celelalte categorii verbale:

- a) are o marcă predominant sintactică și cu efect pragmatic;
- b) față de celelalte categorii are o marcă diferită, fiecare diateză diferențindu-se prin mărci extraverbale, mărci care au în comun natura lor **analitică**.
- c) spre deosebire de celelalte categorii gramaticale, care primesc clasele morfologice, diateza nu antrenează toate lexemele aparținând clasei verbului: se sustrag integral verbele fără subiect, verbele copulative, verbele obligatoriu reflexive, verbele cu subiectul nonanimat. Categoria diatezei a fost atribuită, în mod abuziv, tuturor verbelor, fiind subordonate activului toate verbele nemarcate formal, iar reflexivului toate verbele marcate reflexiv, indiferent de participarea sau neparticiparea acestora la opozițiile de diateză. **Diateza**–ar trebui tratată și din perspectivă

¹ GALR, I,2008,p.480

pragmatică deoarece, în funcție de intențiile sale comunicative, din punct de vedere gramatical vorbitorul poate folosi construcții eronate dar care să producă efectul dorit de acesta (de exemplu un vorbitor poate folosi construcția *mă plâng de...* în loc de *plâng de...* știind care este forma corectă pentru a stârni hazul).

„În legătură cu criteriile de clasificare a diatezelor, cu modul de folosire a lor, am considerat că trebuie făcute unele comentarii, unul dintre aceste vizând terminologia privitoare la **conținutul** categorial al diatezei, în unele lucrări apare o terminologie clasică << cine face acțiunea >>, << cine suferă acțiunea >>), în alte lucrări o terminologie absconsă (<< planul semantic >>, care ne trimite nu la informația

semantică sau, altfel spus, la substanța conținutului, ci ne trimit în sensul clasic la << cine face acțiunea >>, << cine suferă acțiunea >>), iar în alte lucrări apare o terminologie ce fructifică achizițiile gramaticii actuale (<< raporturile sintactice >> formate între elementele care participă la acțiune fiind considerate ca proces)”¹

Pe baza raportului ce reprezintă conținutul categoriei gramaticale a diatezei pot fi deduse în context trei elemente, și anume: verbul-predicat: *Ionel vede casa*; numele-subiect: *casa este văzută de Ionel*; numele-obiect: *tata se salută cu vecinul*; pot fi deduse în context două elemente: verbul-predicat: *soarele există*; numele-subiect: *băiatul se spală*; sau deduse printr-un singur element: verbul-predicat, celelalte două fiind considerate, prin simetrie, cu realizare zero: *ø se împrietenește ø*; *ø înflorește ø*.

În ceea ce privește existența raportului cea mai mare importanță o are verbul-predicat, aparținându-i categoria diatezei; făcând referire la tipul raportului importanța acestuia o are numele-subiect.

Remarcarea acestui lucru se poate face prin recurgerea la conceptele de *persoană reală* (adică referentul) acesta fiind o entitate, și de *persoana gramaticală*, acest concept trimitându-ne la poziția în dialog a persoanelor reale. În cazul acesta am identificat că:

- în ceea ce privește *raportul gramatical activ*, persoana gramaticală în nominativ cu funcția de subiect este activă, în sensul că persoana reală pe care o reprezintă face *acțiunea*;

- la *raportul gramatical pasiv* persoana gramaticală în nominativ are funcția sintactică de subiect și este pasivă, acest lucru indică faptul că persoana reală pe care o reprezintă suferă acțiunea executată de un alt nume în acuzativ-obiect (complement de agent): *cartea este citită de studenți*;

- la *raportul gramatical reflexiv* aceeași persoană reală, fiind la singular sau plural, se dedublează gramatical într-un nume în nominativ-subiect, acesta fiind în realitate activ, executând acțiunea, și un nume (pronume reflexiv neaccentuat) în acuzativ complement-direct, acesta suferind în realitate acțiunea: *băiatul se spală*;

- *raportul gramatical reciproc*- persoanele reale care participă la acțiune sunt minimum două (cum ar fi A și B) acestea realizând și suferind acțiunea concomitent, ceea ce gramatical se înfățișează în mod concret prin faptul că numele persoanei reale A este în același timp activ ca subiect, acesta realizând acțiunea ce trece asupra numelui persoanei reale B ca obiect, și pasiv, ca obiect ce suferă acțiunea realizată de numele persoanei reale B ca subiect sau ca obiect.

- *raportul gramatical impersonal* - unde *principlial* nu participă persoane reale la acțiune (de unde vine și denumirea de raport impersonal), având în vedere persoanele gramaticale ce se cuvine să corespundă celor reale sunt considerate cu realizări zero, existând în realitate numai

¹ Corneliu Dimitriu, „Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia”, Editura Institutul European, Iași, 1999, p.501

acțiunea ca proces care din punct de vedere gramatical, se realizează în verbul-predicat (datorită faptului că acest predicat este *analogic*). Tipul raportului ce se realizează în conținutul categorial pentru diateză este dat de *atitudinea* subiectului și dacă la verbul- predicat nu există subiect (adică subiectul are realizare *zero*), înseamnă că raportul acestor verbe – predicat au un caracter particular, în sensul că conține un singur termen concret , verbul – predicat, cel de-al doilea termen indispensabil raportului de la diateză , subiectul, fiind abstract (*zero*) : *se înnoptează , se lasă post, fulgeră*, și cel de-al treilea termen posibil la raportul pentru diateză, adică, obiectul , nu are aici importanță.

DIATEZA PASIVĂ precizează că subiectul gramatical suferă acțiunea, iar autorul, în momentul în care este exprimat, este redat prin complementul de agent: Tema **se corectează** repede *de către profesor*.

Această diateză vizează, în egală măsură, domeniile sintactic, morfologic și pragmatic , și este interesată atât construcția de ansamblu a propoziției, cât și forma verbului.

Sintactic se realizează printr-o organizare specială a propoziției, așa-numita *construcție pasivă*, în care pacientul este pus în poziția subiectului gramatical, iar agentul rămâne ori neexprimat, ori într-o poziție de complement prepozițional, numită complement de agent: *copilul este lăudat de mamă*.

Morfologic se realizează prin alegerea unei forme a verbului diferite de cea activă fiind nemarcată.

La nivel *pragmatic* diateza pasivă reprezintă unul dintre cele mai importante mijloace sintactice de tematizare , adică o mișcare a componentelor în enunț , pentru așezarea unuia dintre ele , a pacientului în poziție tematică .

În opinia Mioarei Avram diateza pasivă „arată că acțiunea săvârșită de un autor neprecizat sau desemnat prin complementul de agent este suferită de subiectul gramatical. Această diateză se poate forma numai de la verbele active nepronominale tranzitive (dar nu orice verb poate avea diateza pasivă , de exemplu verbele a avea, a vrea), prin transformarea complementului direct în subiect (gramatical) și a subiectului în complement de agent”¹: *Eu am cumpărat cartea . Cartea a fost cumpărată de mine*.

Diateza pasivă este subordonată tranzitivității, care este pusă în evidență prin formele ei paradigmatic, reprezentând identitatea dintre subiect și destinatar, și re-poziționând numele destinatarului ca agent al procesului în afara acestei relații, în poziția complement de agent.

Diateza pasivă cunoaște două tipuri formale:

-un tip specific, acesta fiind diferit de diateza activă, alcătuit din verbul auxiliar **a fi** și participiul verbului de conjugat;

-un tip nespecific, așa numitul reflexiv-pasiv sau pasiv-reflexiv, fiind reprezentat de verbele reflexive cu pronumele în acuzativ.

Reflexivul-pasiv cunoaște mai multe restricții gramaticale, se folosește la persoana a III-a singular și plural, apariția la alte persoane fiind limitată la câteva verbe, unele cu sens pasiv mai puțin clar: *a se îmbolnăvi, a se naște, a se numi*.

Pasivul cu **a fi**, numit uneori *pasiv analitic*, nu poate fi confundat cu altă diateză , dar poate fi adesea confundat cu un predicat nominal format din verbul copulativ *a fi* și din participiu cu valoare adjectivală.

¹ Corneliu Dimitriu, „Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia”, Editura Institutul European, Iași, 1999, p.510

În ceea ce privește forma diatezei pasive, aceasta se realizează în limba română prin două categorii de structuri sintagmatice:

1. diateza pasivă cu auxiliarul **a fi**;
2. diateza pasivă cu pronumele reflexiv **se**.

Când diateza pasivă se formează cu verbul auxiliar **a fi** + participiul acordat + complementul de agent, acesta prezintă un grad redus de ambiguitate, de aceea este folosită și în alte stiluri funcționale și variante ale limbii române

Diateza pasivă cu pronume reflexiv **se**, cu complementul de agent de obicei neexprimat, are un grad oarecare de ambiguitate care se datorează neexprimării complementului de agent și posibilității confundării diatezei pasive cu alte diateze, cum ar fi diateza reflexivă și reciprocă.

În raport cu diateza activă, pasiva se caracterizează prin câteva elemente de construcție internă (structură) și externă (reorganizările pe care le realizează la nivelul enunțului propoziției), și prin faptul că, din punct de vedere pragmatic, interesul pacienților la procesul comunicării se orientează spre altceva, respectiv spre termenul secvent verbului, agentul. Intern diateza pasivă are structura: operatorul auxiliar *a fi* și participiul verbului de conjugat; această structură poate primi un complement de agent: *A fost vazută de către părinți*. Extern, subiectul de la activă se re poziționează, devenind complement de agent prepozițional și admitând substituția cu zero: *Mașina a fost cumpărată de către părinți.. Mașina a fost cumpărată*.

Structurile verbale la diateza pasivă impun o abordare logică: subiectul (care este identificat prin întrebările *cine / ce*) este doar un subiect gramatical, nu poate fi favorizată acțiunea pasivei, acțiunea fiind exprimată prin verb; subiectul gramatical al pasivei rezultă din obiectul direct al activei (*părinții au cumpărat mașina*). Spre deosebire de diateza activă la care absența subiectului este posibilă prin faptul că, acesta este recuperabil contextual, în cazul pasivei, subiectul poate lipsi în situațiile de includere sau subînțelegere (*Sunt verificat de către profesor. El învață și este ascultat de către părinți.*), de deducție a acestuia, din conținutul subiectului unui alt predicat, coocurent, ori al complementului (*Ele puteau fi controlate de către profesor. Îl consideram fiind exclus dintre candidați.*)

În comparație cu diateza activă, diateza pasivă are o frecvență foarte redusă, poate să apară la un număr redus de verbe, și anume, la cele care la diateza activă au minimum două valențe obligatorii, una consumabilă de numele-subiect și alta de numele –complement direct/indirect, și care sunt compatibile semantic cu pasivizare. În ceea ce privește raportul gramatical pasiv, acesta se realizează obligatoriu în trei termeni, pe lângă verbul-predicat fiind necesar să existe, exprimate sau să rezulte din context, atât un nume-subiect care să sufere acțiunea verbului-predicat, cât și un nume-complement de agent, care să execute acțiunea verbului-predicat. Elementele raportului gramatical pasiv sunt în concordanță semantico-sintactică numai cu cele trei elemente ale raportului gramatical activ de la verbele cu două valențe obligatorii consumabile de un nume subiect și de un nume- complement direct/ indirect; la ambele raporturi, activ și pasiv, existând, pe lângă verbul- predicat, un element activ, executant al acțiunii, care la raportul activ este numele-subiect, dar la raportul pasiv este numele –complement de agent. În ceea ce privește raportul gramatical pasiv, acesta se poate realiza în două tipuri de structuri, fiecare dintre ele având anumite particularități individualizatoare, și anume, *pasivul cu auxiliarul a fi* și *pasivul cu acuzativul neaccentuat al pronumelui reflexiv*.

„La diateza pasivă cu auxiliarul **a fi** , utilizat cu predilecție în limba literară , cei trei termeni sunt dispuși în varianta obiectivă a topicii dominante astfel:

numele-subiect +verbul-predicat +complementul de agent”¹
(auxiliarul **a fi** și participiul+
verb-adjectiv al verbului de bază)

fata este invidiată de colege.

Existența subiectului, exprimat sau neexprimat, la diateza pasivă este un lucru important pentru că, fără acesta , diateza pasivă nu poate apărea , deoarece inexistența subiectului care trebuie să sufere acțiunea , face imposibilă existența complementului de agent , care trebuie să realizeze acțiunea verbului pasiv.

În opinia lui Ion Coteanu „în cadrul diatezei pasive , subiectul suferă acțiunea fără a o face el însuși, de exemplu: *Cartea fusese așezată în raft, la locul ei . Maria a fost criticată pentru indisciplină*”.²

O altă opinie a aceluiși autor este aceea că formele pe care le ia verbul pentru a arăta că subiectul suportă acțiunea îndeplinită de altcineva constituie diateza pasivă.

Am observat că în concepția lui Vladimir Robu și Iorgu Iordan, identificarea subiectului cu destinatarul nu este numai rezultatul pasivizării, ci și al reflexivizării procesului semnificat, funcție de bază a pronumelui reflexiv *se* , care poate fi cea de a doua marcă a diatezei pasive : *a duce/ , a fi dus / , a se duce*, adică, *cineva se duce / ceva a fi dus de (către) cineva*, sau *ceva a se duce de (către) cineva*, cele două forme marcate prin *a fi* și prin *se* , având aproape aceeași semnificație. Dacă între cele două modalități de manifestare a diatezei pasive , am pune semnul egalității ar fi un lucru greșit , pentru că *se* , fiind un substitut al persoanei a III-a, este marcă a depersonalizării procesului verbului, iar formele pe care le marchează admit, în poziția subiectului, numai nume de obiecte care indică persoana a III-a, adică nu pot să fie nici la persoana I, nici la persoana aII-a, de aici ajungem la concluzia că pasivul marcat prin *a fi* constituie o modalitate de flexiune paralelă cu diateza activă, având forme opuse fiecărei forme active (excepție făcând prezumtivul prezent, participiul și supinul) , iar pasivul marcat prin *se* apare numai în opoziția personal/nonpersonal la formele active de persoana a III-a.

Analizată din punct de vedere diacronic, categoria diatezei se conceptualizează treptat, fiecare teorie fiind valoroasă în momentul în care a fost formulată, constituindu-se într-un stadiu important în conturarea viziunii actuale asupra diatezei, viziune care se constituie ca bază pentru cercetarea ulterioară. Pornind de la teorii mai noi din literature de specialitate, am început demersul de cercetare a diatezei de la conținutul categorical spre formă prin care sunt exprimate acestea, expresia fiind o marcă recurentă la formele verbului, atunci când raportul gramatical este același.

Diateza, felul în care verbul își orientează acțiunea în raport cu intențiile subiectului și cu obiectul, a fost definită ca o categorie care exprimă raportul dintre subiectul gramatical și proces, dintre proces și autorul lui.

Referințe:

1. Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997.
2. Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, București, 1987.

¹ Mioara Avram, „Gramtica pentru toți”, Editura Republicii Socialiste Române, București, 1986, p.158

² Corneliu Dimitriu, „Tratat de gramatica limbii române. Morfologia”, Editura Institutul European, Iași, 1999, p.516

3. Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatica limbii române.Morfologia*, Institutul European, Iași, 1999.
4. Gramatica limbii române, Volumul I, *Cuvântul*, Editura Academiei Române, București, 2008.
5. Gramatica limbii române, Volumul II, *Enunțul*, Editura Academiei Române, București,2008.
6. Irimia ,Dumitru, *Morfosintaxa verbului românesc*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 1997.
7. Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași, 1997.